

en natuurlijke band hechter verknocht voel. Of denkt U soms dat er geen aantrekkingskracht wordt uitgeoefend door de geboortegrond, die wij het eerst met het lichaam beroerden, met de voeten betraden, waarvan wij de lucht het eerst inadenden, waar wij als boreling huilden, als peuter speelden, als knaap naar school en sportveld gingen. Daar zijn de hemel, de rivieren en akkers de ogen vertrouwd, daar huizen generaties-lang verwanten, vrienden, kameraden, en wachten talrijke vreugdevolle verlokkingen, die je verder nergens ter wereld kunt vinden. Hier is geen sprake van een dun, conventioneel draadje, zoals U schijnt te denken, maar van een hechte, natuurlijke band. Kijk naar alle andere levende wezens: wilde dieren waarderen en herkennen hun holen, vogels hun nesten. Zelfs vissen hebben in de grote, onmetelijke oceaan voor één bepaald deel een voorkeur. Moet ik nog op de mensen wijzen? die, geciviliseerd of niet, zozeer aan hun geboortestreek verknocht zijn, dat geen man zou aarzelen ervoor en erin te sterven. Deze nieuwe en keiharde filosofie van U, Langius, kan ik daarom nog altijd niet volgen, laat staan navolgen. Ik houd mij liever bij het ware woord van Euripides²⁶:

De liefde voor zijn land is ieder aangeboren.'

Hoofdstuk 11 *

Afwijzing van de tweede emotie, een te grote liefde jegens het vaderland, die, zoals bewezen wordt, ten onrechte 'piëteit' heet. Oorsprong van deze aandoening. Wat is eigenlijk en precies het vaderland?

Langius lachte breeduit bij mijn woorden en zei: 'Jongeman, ik bewonder je piëteit. De broer van Marcus Aurelius loopt het risico zijn bijnaam 'Vernus' te verliezen. Het komt goed uit dat deze emotie zich uit haar tent laat lokken; ik heb besloten haar het eerst aan te vallen en met een lichte lans in het stof te doen bijten, maar laat ik beginnen haar de wapenbuit af te nemen, het fraaie gewaad waarmee zij zich op kwalijke wijze tooit. De

*'De hoofdstukken 11 en 12 dienen in hun geheel geschrapt te worden', notitie in de index van verboden boeken ten behoeve van de Spaanse katholieken (Madrid 1667).

liefde voor het eigen land wordt vaak toewijding of piëteit genoemd, wat voor mij iets onbegrijpelijks en onverdraaglijks is. Waarom 'piëteit'? Dat is een voortreffelijke eigenschap, te omschrijven als een rechmatige en verschuldigde eerbied en liefde jegens God en de ouders. Met wat voor pretentie is het eigen land tussen hen in gaan staan? Ons land, zeggen ze, is toch de heiligste en aloudeste moeder. Dwazen, jullie belédigen niet meer het verstand maar de natuur zelf. Ons land is onze moeder? Waarom? Hoe dan? Ik begrijp er niets van. Als jij er een betere kijk op hebt, verschaft mij dan opheldering. Omdat het ons ontving? Want dat zei je zojuist, geloof ik, maar dat doet ook de eerste de beste hotel- of pensionhouder! Omdat het ons heeft verzorgd? Iedere kindermid of voedster doet het zachter. Gevoed? Dat doen dagelijks het vee, de bomen en het graan, en van de grote elementen de hemel, de lucht en het water, die bovendien niets aan de aarde te danken hebben. Ten slotte, ga emigreren en ieder ander land zal hetzelfde voor je doen. Dit soort woorden lijkt op druipnatte sponzen: je kunt er niets anders uitdrukken dan een banaal en ongezond wanidee. Ouders zijn alleen diegenen, die ons hebben verwekt, gevormd en gedragen: wij zijn zaad van hun zaad, bloed van hun bloed, vlees van hun vlees. Als een van deze dingen ook maar vergelijkenderwijs op het vaderland van toepassing is, dan accepteer ik dat mijn aanval op deze vorm van piëteit vergeefs is. Ja maar, geleerde en belangrijke mensen hebben toch in deze termen over het vaderland gesproken. Dat is waar, maar in aansluiting op de gangbare opinie, niet op de waarheid, want als je je daaraan houdt, bewaar je het heilige en verheven woord 'piëteit' voor je relatie tot God en, zo je wilt, voor die tot je ouders. De emotionele binding met het vaderland moet, ook in gelouterde vorm, met de niet oneervolle betiteling 'affectie' tevrede zijn. Maar genoeg over namen, laten wij liever de zaak zelf bekijken, die ik zeker niet geheel en al wil uitschakelen maar temperen, en met het mes van het rationele inzicht zo gezegd wil snoeien. Als je wijnranken niet afsnijdt, lopen ze te wild uit. Zo vergaat het ook speciaal die emoties, die door hun populariteit de wind meehebben. Maar ik geef graag toe, Lipsius (want zover heb ik niet de mens of de staatsburger in mij verdrongen), dat er bij ieder van ons een zekere affectie en liefde voor dit kleine vaderland aanwezig zijn, maar de oorzaken en oorsprong ervan zijn je, naar ik zie, niet voldoende duidelijk. Jij neemt aan dat die gevoelens een natuurlijke oorsprong hebben, in werkelijkheid ontstaan zij door gewoontevorming en institutionalisering.